

mértékül. Az egyetem belső életében és adminisztrációjában azonban az egyházi intézmények kevésbé vették figyelembe azokat a jelentős változásokat, amelyek akár csak az utolsó ötven év folyamán az állami egyetemek kebelében végbementek. Ezen segít az új konstitúció, melynek korszerű rendelkezései és magasra tűzött modern követelményei a tanulmányi rend és szabályozott ügyvitel tekintetében a mai egyetemi szint vonalába kívánják emelni az egyházi felügyelet alá rendelt egyetemeket is. Közlebbi okot az újításokra egyébként — úgy hírlik — az szolgáltatott, hogy a Vatikán az olasz állammal folytatott tárgyalásokat az egyetemi fokozatok (pl. a doktorátus) kölesönös elismerése ügyében.

A tudományok köréből az egyházi egyetemeknek a konstitúció a papi és az ezekkel kapcsolatos studiumokat jelöli ki, ez utóbbi alapon biztosít azután egyetemi rangot a római magassabb iskolák közül a Biblikus és Keleti Intézeteknek, a jogi főiskolának, a keresztény archeológia és az egyházi zene tudományos művelésére alapított intézeteknek. A tanítás jelenlegi gyakorlatát kiegészíti az egyetemek feladatának kibővített és modern megjelölése, amennyiben a hagyományos compendiumokba tömörített ismeretanyag közlésén kívül megköveteli a konstitúció a források bemutatását és az egyes tudományágak módszereibe való elméleti és gyakorlati bevezetést, hogy így az egyetem hallgatóságát a tudományos munkálkodásra és kutatásra is (anyanyelven is!) képesítse. E kizárólagosan tudományos igények hangsúlyozása mellett az marad csak szembeötlő, hogy a konstitúció egyidejűleg az egyházi tanárképzést is belevonja az egyetem feladatai közé és pedig anélkül, hogy annak munkarendjébe a merőben tudós diszciplínákon kívül valami mást is iktatna. A profán oktatásügy szintén évtizedek óta bajlódik már e kérdés megoldásával, annyi azonban eleve világos, hogy a tudósképzés és a tanárképzés nem azonos utakon járnak. Tehát külön tanárképzésről is kell gondoskodni. Bizonytal a más igényű teológiai oktatás keretében sem lehet külön a helyzet, ha fontolóra vesszük, hogy a gyakorlati lelkipásztorok ezreinek oktatását tudós iskolázottságuk izoláltságából és elvont atmoszférájából speciális fölkészültség nélkül bajosan láthatják el azok, akik a hittudósok tudományos munkásságára készültek csak föl.

Valamennyi egyházi egyetem központi legfőbb hatósága a római *Congregatio de Seminariis et studiorum Universitatibus*, amelyhez be kell nyújtania újolagos jóváhagyás végett minden egyetemnek a maga statutumait. Ennek és a konstitúció rendelkezéseinek végrehajtása az egyetemi jogok és privilégiumok elvesztése terhe mellett kötelező.

A reform előírásainak második fejezete „személyek és kormányzat“ cím alatt felsorolja az egyetemi elöljáróság tagjait, akiknek élén középkori mintára a kancellár áll. Ő a Szentszék jogi képviselője, feladata pedig többek között az egyetem egyházas szellemére való felügyelet (joga van a tanárok felfüggesztésére), az egyetemi hatóság tagjainak kinevezése és az ehhez

szükséges római megerősítés kieszközlése. Az egyetem ügyeit a valóságban a rektor és a fakultások dékánjai (*praesides*) vezetik. A kancellár három évenként, a rektor pedig évenként tartozik részletes írásbeli jelentést küldeni a Congregatióknak. Már ez az egy-két paragrafus is sejtetheti, hogy a konstitúció nem egy ponton érzékenyen érinti az állami egyetemek kebelében élő és állami függésben lévő katolikus teológiai fakultásokat.

Az egyetem tanáraitól a doktorátuson kívül irodalmi munkásságot kíván az újrendelet, azonkívül pedig szigorúan megtiltja, hogy bárminémű más elfoglaltságot vállaljanak, ami őket egyetemi és tudományos munkájukban gátolhatná. Az egyetemekre egyháziak és világiak egyaránt fölvételt nyerhetnek. Újszerű azonban az a kivételt nem tűrő követelmény, hogy a rendes hallgatóknak részletesen igazolniok kell, hogy akár az egyházi, akár az állami középiskolát sikerrel elvégezték. Nem követel tehát — amint látjuk — az egyházi egyetemi állami középiskolai végzettséget. Az Egyház tanítói és iskolaszervezői jogának csorbitását látna az ilyes előírásban; a tananyagra vonatkozólag azonban a rendelkezés már úgy szól, hogy azokat a tárgyakat és oly terjedelemben kell az egyházi iskoláknak is tanítaniok, mint saját államaik középfokú intézeteinek.

A *Tanulmányok* című 3. fejezet az egyes fakultások számára megkövetelt tanulmányi éveket állapítja meg; így pl. a teológia elvégzésére 5 (de megelőzi két év skolasztikus bölcelet), a filozófiára pedig 4 évet szab ki. Előírja a kötelező előadásokat is. A fő- és a segédkollégiumok hallgatása szükséges az akadémiai fokozatok elnyeréséhez (baccalaureatus, licenciátus, doktorátus). A teológián pl. 6 főkollégiumot találunk. A filozófia egyik főkollégiuma a skolasztikus bölcelet összes tudományágaival (logika; természetbölcelet; pszichológia; kritika, ez a bölceleti rendszerek történeti és bírálat alá vetett bemutatása; metafizika; természetes vallástan; etika és természetjog), a másik pedig a filozófia története. A kötelező segédkollégiumok között megtaláljuk a kísérleti pszichológiát, biológiát, antropológiát, mennyiségtant, fizikát és kémiát, végül pedig Aristoteles és Szent Tamás műveiből vett részek magyarázó vizsgálatát. A speciális kollégiumok hallgatása jórészt szabad választás tárgya. Kötelezők azonban ezeken felül a középkori egyetem életéből nemcsak az egyházi, hanem a román országok állami egyetemlein is fennmaradt és divó disputációk. Ezek azonban a konstitúció fogalmazásában a mi egyetemi szemináriumainkkal esnek kb. egybe, amennyiben a források ismeretébe, értelmezésébe és a módszeres, tudományos munkálkodásba kell a hallgatóságot bevezetniök. Egyetemi hallgatóknak csak az számít, aki az előadásokat tényleg hallgatja is. A félévét elveszti mindenki, aki az összes órák egyharmadán nem jelenhetett meg. Bármely egyetemi fokozat csakis négy tanár és a dékán jelenlétében tett nyilvános vizsga alapján nyerhető el. A doktori fokozat elnyeréséhez ezenkívül egy önálló kutatáson alapuló értekezés is kell, melyet legalább részben

nyomtatásban kell közrebocsátani. Díszdoktori címet csakis a Szentszék hozzájárulásával oszthatnak az egyetemek.

A konstitúció utolsó fejezete az egyetem épületéről, felszereléséről, a könyvtárról és végül a diákjóléti intézményekről rendelkezik.

A reform végrehajtásáról a Congregatióknak egy egyidejű részletes (49 szakaszból álló) rendelkezése intézkedik aprólékosan, az életbeléptetés időpontjául ugyanez a következő iskolai évet jelöli meg.

A konstitúció tüzetesebb vizsgálata arra az eredményre vezet, hogy az újító követelmények az egyes egyházi egyetemek jelen viszonyainak figyelembevételével készültek ugyan, de már eleve azzal a céllal, hogy a korkívánta tudományos szintet mindenáron biztosítsák és ezáltal a fennálló egyetemek számát csak az életerős és nagy intézetekre redukálják. Leszámoltak tehát azzal a körülménnyel, hogy a magasra tűzött szellemi igényeknek és a tetemes anyagi követelményeknek a mai egyetemek jórésze (háromötöde?) nem tud majd megfelelni. Ezek tehát mulhatatlanul halálos ítéletüket olvasták ki az új konstitúcióból. A reform így oldotta meg központosító és redukáló feladatát. Ebből a szempontból is korszakos tehát az új rendelkezés az egyházi iskolázás terén. Hatása pedig elvitathatatlanul üdvös is leszen, ha a megvalósítás nyomon követi a rendelkezés korszerű kívánalmait.

Balassa Brunó.

Újabb történetdidaktikai irodalom.

Az utolsó évtizedek didaktikai irodalmának jelentős része irányul a történettanítás problémáinak megoldása felé. A háborút megelőző idők reformtörekvéseit a „Vergangenheit und Gegenwart“ folyóirat mélyenjáró tanulmányai és *Friedrich: Stoffe und Probleme des Geschichtsunterrichts* c. műve fejezik ki; a háború idején *Theodor Litt* sokat vitatott *Geschichte und Leben* c. műve és a *Geschichtliche Abende* nagyértékű sorozata válik jelentőssé.¹ Az utolsó években nemcsak a német, hanem az angol irodalomban is feltűnően szaporodnak a részkutatások eredményeit összefoglaló munkák. A történettanítás jelentősége természetszerűleg növekedik a háborút követő értékpusztulás korában, így célkitűzésének körvonalazása, módszerének kiépítése, lehetőségeinek megállapítása parancsoló szükségletté válik. A pozitívizmus történettanítása materiális tudáshalmazra törekedett, a történeti élet egészét élesen elváló mozaikrészekre bontotta, hatóerőit nem érezte meg, módszerében nem alkalmazkodott a tanuló lelki fejlődésének megfelelő fokozatokhoz. A tanítás így vagy lélekölő memorizálásban

¹ Ismertetése Magyar Paedagogia XXXIV. 7—10. sz.

merült ki, vagy tisztán érzelmi hatások útján igyekezett célját megközelíteni. A legújabb irodalomban ezzel szemben a múltját tudatosan látó, jelenét felelősséggel formáló történeti ember kialakítása a végső cél. Mélyreható törekvést látunk egy sajátos didaktikai szintézis megteremtésére, amely megnyilvánul úgy a szellemi tudományok koncentrációjában, mint az egyes tanóráknak a régítől messze eltérő didaktikai egységében. A háborúelőtti reformtörekvések bár a történeti gondolkodás kialakítására irányultak, a pozitívizmus utóhatását mutatták, az újabb irányok egyetemesen hangsúlyozzák a történeti megértés fontosságát, amely a részeknek mint egy egész tagjának meglátásában áll. A tanítás legfőbb értéke objektív kultúrértékeknek egyéni élménnyé alakítása, ez viszont a történetdidaktika filozófiai kapcsolatainak kiépítését vonja maga után.

A célkitűzés, szelekció és a módszer problémái már a XIX. század első évtizedében is éles formában vetődtek fel, a feleletet azonban csak a modern ismeretelméleti és szellemtörténeti kutatások, végül a belső erőket felszabadító és öntevékenységre építő gyermekpszichológiai és didaktikai vizsgálódások adhaták meg. Az újabb rendszerező művek valamennyien egy-egy határozott irányt fejeznek ki. *Erich Weniger*, *Die Grundlagen des Geschichtsunterrichts* c. nagy feltűnést keltett műve,² a Diltheytől kiinduló szellemtörténeti irány didaktikai megoldását tűzi ki feladatául. Ugyanehnek az iránynak képviselője *Hermann Nohl*.³ A nemzeti értékeket egy mélyreható szintézis központjává tevő *Deutschkunde* irányának merészhangú hirdetője *Ulrich Peters*, kisebb tanulmányai mellett két rendszerező munkájával: *Methodik des Geschichtsunterrichts an höheren Lehranstalten* és *Geschichtlicher Arbeitsunterricht*.⁴

*

A történettanítás és történetfilozófia szoros kapcsolatát mutatja ki *Willy Moog*: *Geschichtsphilosophie und Geschichtsunterricht* c. kötetében,⁵ de ugyanitt biztos kézzel keresztmetszetét adja a történetdidaktika legújabb problémafeltevésének is. A tanuló öntevékenységének lehetőségét vizsgálja a tisztán narratívnek tekintett történeti studiumok keretében *Paul Ficker*: *Freitätigkeit*,⁶ *Werner Lippert*: *Methodik des Geschichtsunterrichts*⁷ és *Tschersig-Huhnhäuser*: *Beiträge zur Methodik des Geschichtsunterrichts* c. művében.⁸ Az angol történetdidaktikai irodalomban hasonló problémát vetnek fel erősen gyakor-

² Teubner, Leipzig, 1926 és *Die Theorie des Geschichtsunterrichts seit 1914. Die Erziehung* I. 3., 1925.

³ *Zur deutschen Bildung*. Göttingen. 1926.

⁴ Diesterweg. Frankfurt a. M. 1926 és 1928.

⁵ Oskar Kende: *Handbuch für den Geschichtslehrer*, I. Band. Wien. Fr. Deuticke, 1927.

⁶ Quelle & Meyer. Leipzig, 1926.

⁷ Erfurt. K. Stenger, 1929.

⁸ Diesterweg. Frankfurt a. M., 1928.